

Давлетбекова Айзада Давлетбековна
Директордун окуу жана тарбия иштери боюнча орун басары
Бишкектеги компьютерлик тутумдар жана технологиялар колледжи
Давлетбекова Айзада Давлетбековна
Заместитель директора по учебно-воспитательной работе
Бишкекский колледж компьютерных систем и технологий
Davletbekova Aizada Davletbekovna
Deputy director for teaching and educational work
Bishkek College of Computer Systems and Technologies

ОРТО КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫНДА ДЕН-СОЛУКТУ ЧЫНDOОНУН МААНИСИ

ВАЖНОСТЬ УКРЕПЛЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ В СИСТЕМЕ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

THE IMPORTANCE OF HEALTH PROMOTION IN THE SYSTEM OF SECONDARY VOCATIONAL EDUCATION

Аннотация: Азыркы учурда ден-соолукту сактоо көйгөйү коомдук жашоонун бардык тармактарына, анын ичинде билим берүүгө да байланыштуу. Билим алуу ден-соолукту тигил же бул деңгээлде жоготуу менен байланыштуу экени эч кимге жашыруун эмес. Негизги милдет - керектүү билим берүү деп адатта ишенишет, бирок бирдей маанилүү милдет - бул окуу процессинде студенттердин ден-соолугун сактоо.

Аннотация: В настоящее время проблема здравоохранения затрагивает все сферы общественной жизни, в том числе образование. Не секрет, что образование связано с некоторой потерей здоровья. Принято считать, что основная задача - дать необходимое образование, но не менее важная задача - поддержание здоровья учащихся в процессе обучения.

Annotation: Currently, the problem of health care affects all spheres of public life, including education. It's no secret that education is associated with some loss of health. It is believed that the main task is to provide the necessary education, but no less important task is to maintain the health of students in the learning process.

Негизги сөздөр: билим, ден соолук, программа, технология, дене тарбия, сактоо, сапат, өнүгүү.

Ключевые слова: образование, здоровье, программа, технология, физическая культура, защита, качество, развитие.

Key words: education, health, program, technology, physical culture, protection, quality, development.

Азыркы убактагы билим берүү тутумунда ар кандай билим берүү технологияларын ишке ашырууда ден-соолукту үнөмдөөчү билим берүү программаларын ишке ашыруу тажрыйбасын талдоону эске алып жаны программаларды киригзүүнү талап кылат. Себеби, билим берүүнүн бардык баскычтарын жана анын бардык аспектилерин камтыган

мектептердин, мектепке чейинки билим берүү мекемелеринин, ошондой эле орто атайын жана жогорку билим берүү уюмдарынын билим берүү тутумдарында комплекстүү программаларды жана моделдерди иштеп чыгуу жана жүзөгө ашыруу менен байланышкан технологиялар аздыгы жана колдонулбаганы.

Билим берүү мекемелеринде ден-соолукту сактоонун жаңы технологияларын киргизүү ар дайым сапаттык өзгөрүүлөр менен байланыштуу. Окуучулардын жана мугалимдердин ден-соолугун сактоого жана чыңдоого багытталган билим берүү тутумундагы өзгөрүүлөр адатта өнүгүү деп аталат. Өнүгүү режиминде иштеген жалпы билим берүүчү уюмдар студенттердин өзүлөрүн да, билим берүү тутумун да алардын өзгөрүүлөрүнүн предмети катары карашат. Эгерде жеке мугалим окуучуларынын ден-соолугун сактоо үчүн автордук программаны иштеп чыкса жана мектептин билим берүү тутуму бул көйгөйдү чечпесе, анда бир мугалимдин ишинин натыйжалары азыркы учурдагы коомго керектүү, анын ичинде студенттердин билим алуусунда эч кандай натыйжаларды бербейт. Системаны өзгөртүү, мектептеги психологиялык климатты, натыйжаларды баалоо ыкмаларын, мектептеги санитардык-гигиеналык шарттарды өзгөртүү, мугалимдерди атайын окутуу, ар тараптуу программаларды иштеп чыгуу жана өзгөрүүлөрдүн динамикасын көрүү үчүн дайыма көзөмөл жүргүзүү керек. Көптөгөн адистер, окумуштуулар, мугалимдер, психологдор, дарыгерлер, физиологдор атайын ыкмаларды, формаларды иштеп чыгышат, б.а. жаш муундардын ден соолугун сактоого жана чыңдоого, терс таасирлердин алдын алууга, билим берүү тутумунда руханий жана дене тарбияны калыптандырууга багытталган инновациялар. Ушул жаңылыктардын бардыгы билим берүү мекемелери үчүн кеңири мүмкүнчүлүктөрдү түзөт, аларды киргизүү студенттердин ден-соолугуна байланыштуу көйгөйлөрдү чечет.

Окумуштуулардын изилдөөлөрү көрсөткөндөй, ден-соолукту сактоо технологияларын ишке ашыруу деңгээлине жараша, мектептерде ден-соолукту чыңдоочу технологиялар жөнүндө маалымат издөөдө канчалык жигердүү экендиги, ден-соолукту сактоочу технологиялар жөнүндө канчалык деңгээлде маалымат алышы, колдонууда олуттуу айырмачылыктар бар жана студенттердин ден-соолугун сактоо жана чыңдоо боюнча иштин натыйжалуулугун жогорулатууга салым кошо алат.

Ден-соолукту чыңдоо иш-чараларынын натыйжалуулугу үчүн билим берүү мекемелерин топторго бөлүүгө болот:

- инерттик же пассивдүү. Мындай билим берүү мекемелеринде ден-соолукту сактоонун комплекстүү программасы иштелип чыккан эмес жана аткарылбай келет. Лидерлер жана мугалимдер изденишпейт, ден-соолукту сактоочу жаңы технологияларды киргизишпейт. Студенттердин ден-соолугу биринчи кезектеги милдет деп эсептелбейт. Физкультура жана спорт иш-чаралары үзүндү-үзүндү жүзөгө ашырылат. Саламаттыкты сактоо жаатында билим берүү кызматкерлери компетенттүү эмес;
- ден-соолукту сактоо ишин туурап. Мындай билим берүү мекемелеринде мектептин кадыр-баркын жана имиджин көтөрүү максатында лидерликти көрсөтүү максатында ден-соолукту сактоо иш-чаралары жүргүзүлөт. Программа иштелип чыккан, бирок аткарылбай жатат. Көйгөйлөр аныкталбайт, алардын себептери аныкталбайт жана алар дайыма эле чечилбейт. Мугалимдер ден-соолукту чыңдоо иш-аракеттерине кызыкдар эмес, ден-соолукту сактоо технологияларын жакшы билишпейт, алар жөнүндө маалымат алышпайт, баалашпайт;
- ден соолукту сактоо иш-чараларына активдүү жетекчилик кылуу. Билим берүү мекемелери билим берүүнүн бардык баскычтарында окуучулар үчүн ден-соолукту чыңдоочу комплекстүү программаны ишке ашырышат. Мугалимдер автордук укукту коргоо

программаларын иштеп чыгууга активдүү катышат, алардын компетенттүүлүгүн жогорулатат. Мындай билим берүү мекемелеринде ден-соолукту сактоочу билим берүү чөйрөсү түзүлүп, ден-соолукту окутуу боюнча атайын сабактар окуу планына киргизилип, ден-соолукка жана мамлекеттин динамикасына туруктуу мониторинг жүргүзүлүп, жыйынтыктар талданып, көйгөйлөр аныкталат. Педагогдор ден-соолукту сактоочу технологияларды издешет, аларды баалап, кийинки ишке ашыруу үчүн тандап алышат;

- алып баруучу. Мындай билим берүү мекемелери - бул райондордогу, шаарлардагы ресурстук борборлор, көпчүлүгү "Ден-соолук мектеби" статусуна ээ. Алар ден-соолукту сактоочу билим берүү технологияларын активдүү киргизип, натыйжалуулугун көзөмөлдөп, ден-соолукту чыңдоо үчүн шарттарды түзүп жатышат. Алар коомдук отчетторду өткөрүшөт, мугалимдерди стимулдаштырышат жана алардын компетенттүүлүгүн жогорулатышат, конференцияларды, семинарларды өткөрүшөт, тажрыйбалары менен бөлүшүшөт жана дайыма инновациялык режимде иштешет.

Билим берүүнүн ден-соолукту үнөмдөөчү технологияларын педагогикалык инновация катары баалоонун атайын ыкмалары жок, алар көбүнчө мугалимдердин жана мектеп жетекчилеринин тажрыйбасына, интуициясына жана акыл-эсине негизделген.

Бирок, бир катар илимпоздордун [1,2] изилдөөлөрүн эске алсак, анда инновациялардын негизги мүнөздөмөлөрү көрсөтүлгөн. Алар: актуалдуулук, потенциалдуу пайдалуулук, ишке ашырылуучулук, башкарылуучулук. Ден-соолукту сактоочу технологиялар жеке мамиленин негизинде киргизилет. Инсанды өнүктүрүүчү кырдаалдардын негизинде, алар студенттерге чогуу жашоону жана натыйжалуу өз ара аракеттенүүнү үйрөнө турган маанилүү факторлорго таандык. Студент өзү адамдардын мамилелер маданиятын өнүктүрүүгө, ден-соолукту сактоо тажрыйбасын калыптандырууга жигердүү катышат деп болжолдонот, бул окуучунун байланыш чөйрөсүн жана ишмердүүлүгүн акырындык менен кеңейтүү аркылуу алынган, анын өзүн-өзү жөнгө салуусу (тышкы көзөмөлдөн ички өзүн-өзү контролдоого чейин), билимдин жана өзүн-өзү тарбиялоонун негизинде өзүн-өзү билүүнү жана жигердүү жашоо позициясын калыптандыруу, өз ден-соолугу, башка адамдардын жашоосу жана ден-соолугу үчүн жоопкерчиликти калыптандыруу болуп саналат.

Ар бир окутуучунун иши ден-соолукту сактоо максаттарына канчалык деңгээлде жооп берет, акыры, колледждин студенттердин ден-соолугуна тийгизген таасиринен көз каранды. Мындай технологияларды окутуу үчүн окутууну уюштуруу жана натыйжасында байкоо жүргүзүү бул жетекчиликтин жана ар бир мугалимдин милдети.

Жеке мугалимдин ишинде ден-соолукту сактоо технологиялары окуучунун билим берүү процессине оптималдуу психологиялык адаптациясына жетишүүгө багытталган педагогикалык кызматташуунун принциптерин, "эффективдүү" педагогикалык техниканы, педагогикалык чеберчиликтин элементтерин тутумдаштырылган айкалыштырылган түрдө чагылдырылышы мүмкүн, анын ден-соолугун сактоого кам көрүү жана ден-соолук маданиятын тарбиялоо. Бул мугалимдин иши, ал окуу программасын толугу менен аткарат, студенттердин өз предметине болгон кызыгуусун калыптандырат, аны менен ишенимдүүлүктү, өнөктөштүктү орнотот, ыңгайсыз (дезадаптивдүү) абалдын пайда болушун алдын алат жана студенттердин жекече өзгөчөлүктөрүн колдонот аларды окуунун натыйжалуулугун жогорулатуу болуп эсептелинет. Студенттердин психологиялык адаптацияланышына өзгөчө кам көрүү бул ажырагыс сапат адамдын жашоосунда, айрыкча анын өнүгүү баскычында чечүүчү ролду ойногондугуна байланыштуу.

Биринчи этапта ден-соолукту сактоочу билим берүү технологияларын өз ишинде колдонууга даяр мугалимдин алдында төмөнкүдөй милдеттер турат:

- кесиптик ишмердүүлүк менен байланышкан алардын артыкчылыктарын жана кемчиликтерин объективдүү баалоо, зарыл түзөтүүлөрдүн планын түзүү жана аны ишке ашырууну баштоо;

- саламаттык сактоо маселелери, саламаттыкты сактоочу билим берүү технологиялары боюнча зарыл квалификацияны жогорулатуу курсунан өтүүгө;

- студенттердин ден-соолугуна күтүлүүчү таасири жагынан алардын ишинде колдонулган педагогикалык методдорду жана ыкмаларды "ревизиядан" өткөрүү;

- ден-соолукту сактоочу билим берүү технологиясын максаттуу ишке ашырууну баштоо

окутуунун жана мектептен тышкаркы иштердин жүрүшүндө, окуучулар менен, объективдүү баалоо ыкмаларын колдонуу менен алынган натыйжаларга көз салуу;

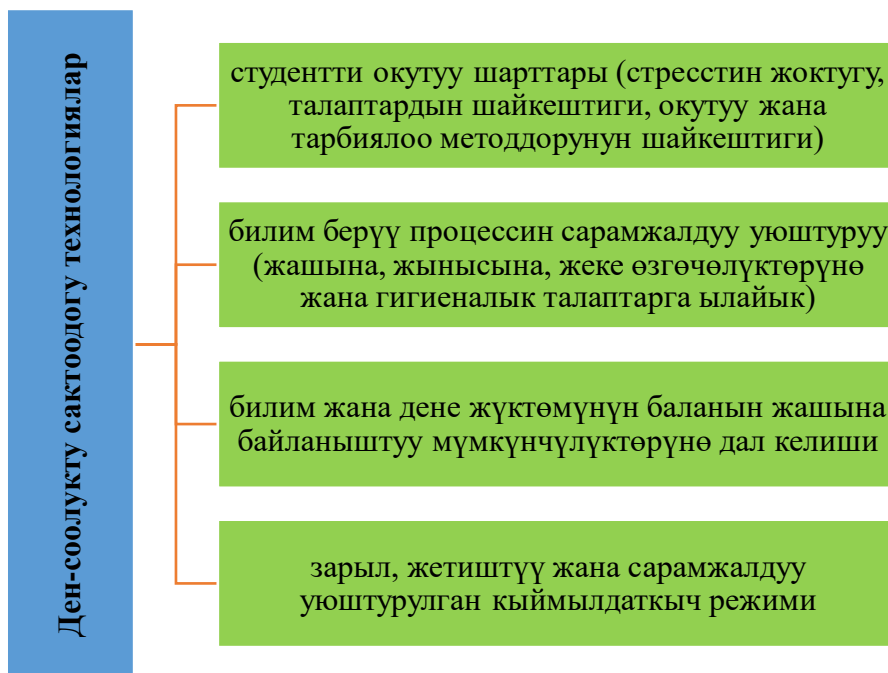
- колледжде ден-соолукту сактоого, калыптандырууга жана чыңдоого багытталган шарттарды түзүү жана ишке ашыруу үчүн окутуучулар жамаатынын бардык мүчөлөрүнүн, студенттердин жана алардын ата-энелеринин натыйжалуу өз ара аракети катары ден-соолукту сактоочу билим берүү чөйрөсүнүн калыптанышына көмөктөшүү.

Ошентип, ден-соолукту үнөмдөөчү технологияларды ишке ашыруунун башкы милдети - билим берүү мейкиндигин бардык деңгээлде уюштуруу, анда студенттерди сапаттуу окутуу, тарбиялоо алардын ден-соолугуна зыян келтирүү менен коштолбойт.

Ден-соолукту сактоочу билим берүү технологиялары - бул иштөөнүн психологиялык-педагогикалык ыкмалары жана методдору, технологиялар, көпчүлүк мугалимдерге белгилүү болгон көйгөйлөрдү ишке ашыруу жолдору, ошондой эле мугалимдин өзүн-өзү өркүндөтүүгө болгон умтулуусу. Андан кийин гана колдонулган педагогикалык тутумду ишке ашыруу учурунда студенттердин жана мугалимдердин ден-соолугун сактоо маселеси чечилгенде, билим берүү процесси ден-соолукту сактоочу билим берүү технологияларына ылайык жүргүзүлөт деп айтууга болот.

Ушул методикалык жөнгө салуудан кийин, коюлган көйгөйгө карата технологияны билим берүү менен тарбиялоонун ортосундагы мамилени жаңыча жол менен курган, билимди адам түзүүчү жана жашоонун алкагына өткөрүп берген ден-соолукту сактоочу педагогикалык иш-аракет деп аныктоого болот. Ден-соолукту сактоочу педагогикалык технологиялар баланын табигый жөндөмдөрүнүн өнүгүшүн камсыз кылышы керек: анын акыл-эси, адеп-ахлактык жана эстетикалык сезимдери, активдүүлүккө болгон муктаждык, адамдар, жаратылыш жана искусство менен баарлашуунун баштапкы тажрыйбасын өздөштүрүү.

Н.К. Смирнов аныктаган "Ден-соолукту түзүүчү билим берүү технологиялары", мунун бардыгы студенттерде ден-соолук маданиятын өркүндөтүүгө багытталган психологиялык-педагогикалык технологиялар, программалар, методдор, анын сакталышына жана чыңдалышына өбөлгө түзгөн инсандык сапаттар, баалуулук катары ден-соолук идеясын калыптандыруу, мотивация сергек жашоо образын сактоодо абдан маанилүү үү [4].

Сүрөт 1. Ден соолукту сактоодогу технологиялар [5]

Ден-соолукту сактоочу билим берүү технологиясы [3] деп билим берүүнүн бардык субъекттеринин (студенттердин, мугалимдердин ж.б.) руханий, эмоционалдык, интеллектуалдык, жеке жана физикалык ден-соолугун сактоо, чындоо жана өнүктүрүү үчүн максималдуу шарттарды түзгөн тутумду билдирет. Бул тутумга төмөнкүлөр кирет:

- Медицина кызматкерлери жүргүзгөн студенттердин ден-соолугунун абалына мониторинг жүргүзүү маалыматтарын жана билим берүү технологиясын ишке ашыруу процессинде өз байкоолорун колдонуу, аларды колдо болгон маалыматтарга ылайык оңдоо.
- мектеп окуучуларынын жаш курагына байланыштуу өнүгүү өзгөчөлүктөрүн эске алуу жана эс тутумунун, ой жүгүртүүсүнүн, иштөө жөндөмүнүн, иш-аракетинин ж.б. өзгөчөлүктөрүнө туура келген билим берүү стратегиясын иштеп чыгуу.
- Технологияны ишке ашыруу процессинде жагымдуу эмоционалдык-психологиялык климатты түзүү.
- Ден-соолуктун запастарын, эмгекке жарамдуулугун сактоого жана көбөйтүүгө багытталган студенттердин ден-соолукту чындоочу иш-аракеттеринин ар кандай түрлөрүн колдонуу [3]

Биздин коомдун жана жалпы мамлекеттин керектөөлөрүнө толук жооп бербеген билим берүү тутуму бар. Ага жаштарды 2021-2030-жылдарга тарбиялоо жана окутуу концепциясында, ошондой эле жаңы регламенттин мамлекеттик билим берүү стандарттарында так көрсөтүлгөн принципиалдуу жаңы талаптарды сунушташы керек.

Кыргыз Республикасынын билим берүү сапатын жогорулатуу шарттарында жаш муундардын ден-соолук маданиятын калыптандыруу көйгөйлөрүнө өзгөчө көңүл буруу керек. Азыркы учурда билим берүү тутуму иш жүзүндө дени сак адамдарды окутуу, жаш муунга терс таасирлерди болтурбоо жана руханий жана физикалык жактан өнүккөн инсанды калыптандыруу боюнча негизги институттарды түзүү болуп саналат.

Колдонулан адабияттардын тизмеси:

1. Безруких М.М., Сонкин В.Д., Безобразова В.Н. "Ден-соолукту чыңдоочу мектеп" Москва, Педагогикалык университет "Биринчи сентябрь". 2006
2. Лазарев Б.К. Мектептеги инновация. - Сургут: SGPU Басмаканасы, 2011.
3. Петров В.О. Дене тарбия мугалиминин ишиндеги ден-соолукту сактоочу технологиялар. Ростов н / а, 2005, 220 б.
4. Смирнов Н.К. Ден-соолукту сактоочу билим берүү технологиялары жана мектептеги ден-соолук психологиясы / Н.К.Смирнов. - М.: АРКТИ басма үйү, 2005, б. 318.
5. Смирнов Н.К., Заманбап мектептеги ден-соолукту сактоочу билим берүү технологиялары, Арки, 2005.

Рецензент: п.и.д., профессор Чоров М.Ж.